

BİYOĞRAFİK ROMANLAR VE TÜRK EDEBİYATINDA BİYOĞRAFİK ROMANIN GELİŞİMİ ÜZERİNE BAZI GÖZLEMLER

Yard.Doç.Dr.Mustafa APAYDIN*

Özet

Bu çalışma, son on yıl içinde Türk edebiyatında sayısı gittikçe artan roman formunda yazılmış biyografilerin gelişimine ve biyografik roman adı verilen bu tür eserlerin ortak özelliklerine, türün imkânlarına veya imkânsızlıklarına değinmeyi amaçlamaktadır.

Abstract

In this article, we purpose to research the development of increasing amount of biographies written as novel form Turkish literature, in the last ten years and the common characteristics of those works named biographical novel.

In this way, the characteristics and esthetical problems of biographical kinds of novels will be pointed out.

Türk edebiyatında biyografi, **siyer, tabakat, tezkire, terceme-i hâl** gibi birbirinden az çok farklı kollarda köklü bir geleneğe sahip olmuştur; ancak Batılı anlamda biyografinin Türk edebiyatındaki ilk örnekleri için Beşir Fuat'ı beklemek gerekecektir. Beşir Fuat'ın **Victor Hugo** ve **Voltaire** adlı biyografileri, Türk edebiyatında bir şahıs için yazılmış ilk müstakil biyografilerdir¹⁴¹. Ahmet Mithat'ın **Beşir Fuat'**¹⁴² ise Türk kökenli sanat, edebiyat ve devlet adamları için kaleme alınan ilk biyografilerdendir.

Biyografi, sınırları Batıda az çok çizilmiş bir tür olarak bilinmektedir. Kısaca tanınmış bir şahsın doğumundan ölümüne kadarki hayatının bir başkası tarafından anlatılması olarak tanımlayabileceğimiz biyografiler arasında, hem edebî hem de bilimsel bir faaliyet alanı içinde ele alınabilecek örnekler bulunmaktadır. Bilimsel biyografiler, Kaya Bilgegil'in **Ziya Paşa Üzerinde**

* Yrd. Doç. Dr., Çukurova Üniversitesi

¹⁴¹ Bu konuda Bkz. Orhan Okay, **İlk Türk Pozitivist ve Naturalisti Beşir Fuad**, Dergâh Yayınları, İstanbul, ?, s.138-198

¹⁴² Ahmet Mithat, **Beşir Fuad**, Çevrimyazı: N. Ahmet Özalp, Oğlak Yayınları, İstanbul 1996

Bir Araştırma¹⁴³ adlı eserinde de görüldüğü üzere, bilimsel bir araştırmanın bütün değer ölçülerini yerine getirmek iddiasındadır. Biyografisi yazılan şahsın hayatı ile ilgili bütün kaynakların gözden geçirilmesi sonucunda tarafsız, bilimsel ciddiyetin göstergesi bir üslupla okuyucuya aktarılması, bilimsel biyografinin en önemli özelliklerinden biridir. Bilimsel biyografilerde biyografi yazarının nesnesine karşı bir zaafı, ilgisi ya da yakınlığı olmaması da gerekmektedir. Bilim adamı, edebiyat veya kültür tarihinde önemli bir yeri bulunduğu inanan bir şahsı, biyografik künyesinin karanlıkta kalmış yanlarını aydınlatmak iddiasıyla araştırır. Edebî biyografiler ise, bu kadar tarafsız ve nesnel olma iddiasında olmazlar. Bir yazarı, biyografi yazmaya iten sebep, çok zaman şahsa duyulan yakınlık, bağlılık gibi psikolojik kökenlidir.

Bilimsel ve edebî biyografilerin dışında, tanınmış bir edebiyat veya sanat adamını, ünlü bir şahsiyetin biyografisini roman türünün imkânlarından yararlanarak, bir roman formunda ele alan yazarlar da olmuştur. Bu tür eserlere “biyografik roman” ya da “roman biyografi” gibi adlar verilmektedir. Bu eserler, hem roman formunu kullandıkları için kurmaca dünyanın özelliklerini taşımaktadır hem de belgesel nitelikleriyle romanın kurmaca dünyasının dışında gibi görülmektedirler. Bu tür eserlere İngilizce bir çalışmada “non fiction fiction” yani kurmaca olmayan roman adı verilmiştir¹⁴⁴.

Batı edebiyatlarında biyografinin çok eskiye dayanan köklü bir geleneği olduğu anlaşılıyor. Birçok tanınmış yazarın biyograf kimlikleriyle de öne çıktıkları bilinmektedir. Türk okuru için bu konuda en tanınmış yazarlardan biri, Stefan Zweig’dir. Onun **Dünya Fikir Mimarları** adını taşıyan eseri Türkçeye çevrilmiş ve ilgi çekmiştir¹⁴⁵. Roman türünün ortaya çıkışıyla birlikte biyografilerin bu yeni türün imkânlarından yararlanarak biyografinin sınırlarını genişlettikleri ileri sürülmektedir¹⁴⁶.

Türk edebiyatında biyografik roman türünün ilk örnekleri, roman türünün edebiyatımıza girişinden çok sonra, Cumhuriyet döneminde

¹⁴³ M.Kaya Bilgegil, **Ziya Paşa Üzerinde Bir Araştırma**, 2. Baskı, Atatürk Üniversitesi Yayınları, Ankara, 1979

¹⁴⁴ Lars Ole Sauerberg, **Fact into Fiction: Documentary realism in the Contemporary Novel**, Macmillan, Hong Kong 1991, s.22-27

¹⁴⁵ Zweig’in biyografliği ile ilgili bir değerlendirme için Bkz. Gürsel Aytaç, **Edebiyat Yazıları-II**, Gündoğan Yayınları, Ankara 1991, s. 88-90

¹⁴⁶ Bu konuda Bkz. Prof.Dr. Oya Batum Menteşe, “Gerçek, Kurmaca ve Roman Biyografiler: Julian Barnes’in *Flaubert’in Papağanı* ve Peter Ackroyd’in *Dickens’i*”, **Türk Dili**, S. 579, Mart 2000, s.265-273; Helmut Scheuer, “70’li Yılların Biyografik Romanları Sanat ve Bilim”, **Gündoğan Edebiyat**, S.2. Bahar 1992, s. 111 vd.

verilmiştir¹⁴⁷. Belirleyebildiğimiz kadarıyla biyografik roman olarak niteleyebileceğimiz ilk eser, Hasan Âli Yücel'in 1932'de basılan **Goethe Bir Dehannın Romani**¹⁴⁸ isimli eseridir. Türk edebiyatında kaleme alınmış ikinci biyografik roman, Mehmet Emin Erişirgil'in 1951'de yayımlanan **Bir Fikir Adamının Romani: Ziya Gökalp**'tir¹⁴⁹. Aynı yazarın yine roman formunu kullandığı bir başka biyografisi ise **İslamcı Bir Şairin Romani: Mehmet Âkif**¹⁵⁰ adını taşımaktadır. Tahir Alangu'nun 1968'de yayımlanan **Ömer Seyfeddin Ülkücü Bir Yazarın Romani**¹⁵¹ adlı eseri ise roman adını taşımasına rağmen bir biyografik roman değil, biyografidir. Aynı şekilde Yusuf Ziya Ortaç'ın kaleme aldığı ve arka kapağında "Bir hayatın romanı" takdimiyle sunulan **İsmet İnönü**¹⁵² adlı eser de roman niteliklerini taşımamaktadır. İlhan Selçuk'un Kurtuluş Savaşı'nın önemli simalarından biri olan Yüzbaşı Selahattin Yurtoğlu'nun hayatını anlattığı **Yüzbaşı Selahattin'in Romani**¹⁵³ adlı eseri de, Selahattin Yurtoğlu'nun anılarına dayanıldığı belirtilmekle birlikte İlhan Selçuk'un düzenlemesi ve kurgusu ile sunulduğu için, biyografik roman kategorisine dahil edilebilir.

Türk edebiyatında yukarıda saydıklarımızdan farklı bir anlayışla kaleme alınan biyografik romanlarından biri Oğuz Atay'ın ünlü bilim adamı Prof. Dr. Mustafa İnan'ı geniş kitlelere tanıtmaya programı çerçevesinde kaleme

¹⁴⁷ Edebiyatımızda biyografi yokluğunu ve Batıdaki gibi biyografik roman örneklerinin henüz yazılmamış olduğunu ilk kez Peyami Safa dile getirmiştir. **Kültür Haftası**'nda Mayıs 1936 da yayımlanan "Roman ve Biyografi" başlıklı yazısında Peyami Safa, Türk romanının bireylere eğilememiş oluşuna dikkat çekerek bizde henüz biyografik roman yazılmadığını vurgular. (Baha Dürder, **Roman Anlayışı**, Remzi Kitapevi, İstanbul 1971, s.110-111)

¹⁴⁸ Hasan Âli Yücel, **Goethe: Bir Dehannın Romani**, İstanbul 1932 (Bu romandan Prof. Dr. Olcay Öneroy'un Haziran 1999'da toplanan Hasan Âli Yücel Sempozyumu'nda sunduğu "Hasan Âli Yücel'e Roman Yazarı Olarak Bir Bakış" başlıklı bildirisi dolayısıyla haberdar oldum. Romanla ilgili bilgiler bu bildiriden alınmıştır.)

¹⁴⁹ Mehmet Emin Erişirgil, **Bir Fikir Adamının Romani: Ziya Gökalp**, 2. Basım, Remzi Kitapevi, İstanbul 1984

¹⁵⁰ Mehmet Emin Erişirgil, **İslamcı Bir Şairin Romani: Mehmet Âkif**, 2. Basım, Türkiye İş Bankası Yayınları, Ankara 1986

¹⁵¹ Tahir Alangu, **Ülkücü Bir Yazarın Romani: Ömer Seyfeddin**, May Yayınları, İstanbul 1968

¹⁵² Yusuf Ziya Ortaç, **İsmet İnönü**, 3. Baskı, Yeni Matbaa, İstanbul 1961

¹⁵³ İlhan Selçuk, **Yüzbaşı Selahattin'in Romani**, 2 Cilt, 4. Baskı, Remzi Kitapevi, İstanbul, 1984; 1987

aldığı ve 1975'te yayımlanan **Bir Bilim Adamının Romanı**¹⁵⁴ adlı eseridir. Roman, kurgusuyla biyografik romanların alışlagelen yapısının bir parça dışındadır.

1990'lı yıllarda ise bu konuda önemli sayılabilecek bir sayıya ulaşıldığı görülmektedir. Necati Cumalı'nın büyük dayısı Zülfikar Beyin hayatını anlattığı **Viran Dağlar**¹⁵⁵; Nermin Bezmen'in kendi dedesinin hayat hikâyesini anlattığı **Kurt Seyt ve Shura**¹⁵⁶ ile **Kurt Seyt ve Murka**¹⁵⁷; Ayşe Kulin'in kuzeni Aylin Devrimer'in biyografisini anlattığı **Adı Aylın**¹⁵⁸ ve Şakir Paşa ailesinin ünlü simalarından biri olan Füreya Koral'ın hayat hikâyesini romanlaştırdığı **Füreya**¹⁵⁹; Hıfzı Topuz'un tarihî romanla biyografik roman arasında gezinen romanları **Meyyale**¹⁶⁰ ile Mediha Sultan'ı anlattığı **Paris'te Son Osmanlılar**¹⁶¹ ve Mithat Paşanın biyografisini ele alan romanı **Taif'te Ölüm**¹⁶²; Atilla Şenkon'un Nazlı Eray'ın düşlerle dolu hayatını, Nazlı Eray'ın üslubuna öykünerek anlattığı **Bütün Düşler Nazlı'dır**¹⁶³ bu dönemde yayımlandılar. Ayrıca Türkçe kaleme alınmadıkları hâlde Türkiye ile ilgili iki biyografiden de söz etmek lazımdır: Osmanlı hanedanından V.Murat'ın torunlarından Kenize Murat'ın annesinin hayat hikâyesini anlattığı **Saraydan Sürgüne**¹⁶⁴ ve Şirin Devrim'in daha çok annesi Fahrünnisa Zeyd'in hayatından kesitler sunduğu, biyografik roman olarak nitelenemeyecek olan **Şakir Paşa Ailesi**¹⁶⁵.

¹⁵⁴ Oğuz Atay, **Bir Bilim Adamının Romanı**, 6. Baskı, İletişim Yayınları, İstanbul 1995

¹⁵⁵ Necati Cumalı, **Viran Dağlar**, 2. Baskı, Çağdaş Yayınları, İstanbul 1995

¹⁵⁶ Nermin Bezmen, **Kurt Seyt ve Shura**, 27. Baskı, Emre Matbaacılık, İstanbul 1999

¹⁵⁷ Nermin Bezmen, **Kurt Seyt ve Murka**, 16. Baskı, Emre Matbaacılık, İstanbul 1999

¹⁵⁸ Ayşe Kulin, **Adı Aylın**, 7. Baskı, Remzi Kitapevi, İstanbul 1997

¹⁵⁹ Ayşe Kulin, **Füreya**, 7. Baskı, Remzi Kitapevi, İstanbul 2000

¹⁶⁰ Hıfzı Topuz, **Meyyâle**, 19. Baskı, Remzi Kitapevi, İstanbul 1999

¹⁶¹ Hıfzı Topuz, **Pariste Son Osmanlılar**, 8. Baskı, Remzi Kitapevi, İstanbul 2000

¹⁶² Hıfzı Topuz, **Taif'te Ölüm**, 4. Baskı, Remzi Kitapevi, İstanbul 1999 İsis Yayınları,

¹⁶³ Atilla Şenkon, **Bütün Düşler Nazlı'dır**, İstanbul 1998

¹⁶⁴ Kenize Murat, **Saraydan Sürgüne**, 3. Baskı, Çeviri: Esin Çelikkan, İsis Yayıncılık, İstanbul 1992

¹⁶⁵ Şirin Devrim, **Şakir Paşa Ailesi, Harika Çılgınlar**, Çeviri: Semra Karamürsel. 6. Baskı, Milliyet Yayınları, İstanbul 1998

Son zamanlarda edebî türlerin sınırlarının belirsizleştirildiği bir edebiyat anlayışı Batıda ve Türk edebiyatında egemen olmuş durumdadır. Postmodern düşüncenin edebiyatta meydana getirdiği değişiklikler, elbette başka bir araştırma konusudur; ancak özellikle roman türünün bilinen özelliklerinin geçersizleştirilmesi, hatta bir tür adı olarak “roman” yerine “anlatı” teriminin tercih edilmesi edebiyat dünyasında ilgiyle izlenmektedir.

Türk edebiyatında biyografik romanların sayısal artışının bu yeni edebiyat anlayışıyla ilgisi olduğu düşünülebilir. Artık romanda kurmaca ile gerçeğin sınırlarının belirsizleştirildiği bir dönemi yaşıyoruz. Bu bakımdan gerçekten yaşamış kişileri romanın kahramanı yaparak roman türünün alışılmış gelenekleri altüst edilmektedir. Bununla birlikte Türk edebiyatında da Batı edebiyatında da biyografik romanların postmodernizmden önce de kaleme alındığını unutmamalıyız.

Türk edebiyatında geçmişten günümüze verilen biyografik roman örneklerinin ortak bazı özelliklere sahip oldukları dikkati çekmektedir. Biyografik romanların karakteristik özelliklerini ortaya çıkarmakta bize yardımcı olabilecek ilk saptamalar şöyle sıralanabilir:

1. Yukarıda isimleri anılan ve biyografik roman olarak nitelenen romanların, kitap olarak basıldıklarında, tür nitelenmesi konusunda bazı tereddütler yaşandığı anlaşılmaktadır. Türk edebiyatındaki ilk biyografik roman örneklerinde, yazılan şeyin roman olduğu, eserin ismine bile yansıtılmıştır: **Bir Dehanın Romanı, İslamcı Bir Şairin Romanı, Bir Fikir Adamının Romanı**¹⁶⁶. Ancak son on yıl içinde yayımlanan biyografik romanların isimlerinde roman oluşunu vurgulama kaygısı ortadan kalktığı gibi, kitabın ön, iç ve arka kapağında eserin roman olduğuna dair bir nitelme bulunmamaktadır. **Adı Aylin**'in arka kapağında roman nitelenmesi yoktur; eserden sadece “kitap” diye söz edilmiştir. **Füreyâ**'da da eserin biyografik roman olduğuna dair bir kayıt yoktur. Aynı şekilde Hıfzı Topuz'un burada sözü edilen eserlerinin de biyografik roman oldukları belirtilmemiştir; hatta **Meyyale**'nin arka kapağında “tarihsel roman” nitelenmesi bulunmaktadır.

2. Bilimsel biyografilerin aksine biyografik romanlarda genellikle yazarlarla kahramanlarının yakınlıklarına tanık olunmaktadır; yani yazarlar ile biyografisi yazılan kişiler arasında hayatlarının herhangi bir döneminde bir ilişki olduğu görülmektedir. Türk edebiyatında biyografik roman kategorisi

¹⁶⁶ Emin Erişirgil, **İslamcı Bir Şairin Romanı** isimli eserinin önsözünde Mehmet Âkif biyografisi için, özellikle roman formunu tercih ettiğini, bu konuda kendisine neltilecek eleştirilere karşı da, romanın ille de bir türlü yazılması gerekmediğini vurgulamıştır.

içinde değerlendirebileceğimiz eserlerin büyük kısmında eser, bir akraba hakkında yazılmıştır. Örneğin Necati Cumalı, **Viran Dağlar**'da babasının dayısının oğlu Zülfikar Beyi, Ayşe Kulin **Adı Aylin**'de kuzeni Aylin Devrimer'i, Nermin Bezmen **Kurt Seyt ve Shura** ile **Kurt Seyt ve Murka**'da büyük babası ve anneannesini, Hıfzı Topuz **Meyyâle**'de büyük annesini, Kenize Murat, **Saraydan Sürgüne**'de kendi annesini anlatmıştır.

Bazı romanlarda yazarla kahraman arasında akrabalık ilişkisi dışında bir bağlantı vardır. **Bir Bilim Adamının Romanı**'nda Oğuz Atay, Teknik Üniversite'den hocası olan Mustafa İnan'ı, **İslamcı Bir Şairin Romanı: Mehmed Âkif**'te Mehmet Emin Erişirgil, ilk memuriyetinde amiri olan ve uzun süre yakın çevresinde bulunduğu şairi anlatmıştır.

Bazı biyografik romanlarda ise, kişisel ilişki yoktur; ancak yazarın objesine karşı bir hayranlığı bulunmaktadır. Örneğin ilk biyografik romanımız olan **Goethe Bir Dehanın Romanı**'nın önsözünde Hasan Âli Yücel, Goethe'nin romanını yazmak gereğini duyma sebebini, ona ve onun fikirlerine duyduğu hayranlık ile açıklamıştır. Atillâ Şenkon **Bütün Düşler Nazlıdır**'da Nazlı Eray'a bir yazar olarak duyduğu yakınlığı açıkça ifade etmiştir¹⁶⁷.

Kısacası, biyografik roman yazma sebebi, yakınlık ya da ilgi duyulan bir kişinin unutulmasını engelleme, onu yazılan romanla ebedileştirme arzusu olarak değerlendirilebilir. Biyografik romanın bir tür olarak ortaya çıkışı, bir bakıma, tarihte önemli rolleri olan şahsiyetlerin dışında bireyleşmeyi, kendini gerçekleştirmeyi başarmış şahsiyetler bulunduğu varsayımından kaynaklanmıştır¹⁶⁸. Dikkat edilirse biyografik romanlara konu olmuş şahıslardan bir kısmını, kamuoyu yakından tanımamaktadır. **Viran Dağlar**'daki Zülfikar Bey, eğer Necati Cumalı'nın romanına konu olmasaydı unutulacaktı. Aylin Devrimer, yaşadığı yıllarda bazı basın organlarında görülmekle birlikte tanınmış bir şahsiyet değildi. Füreyâ Koral, dar bir sanatçı çevrenin dışında tanınmayan bir seramik sanatçısı olarak yaşadı. Nermin Bezmen ile Hıfzı Topuz'un kendi aile tarihlerini anlattıkları romanlarda durum daha da ilginçtir. Yakın aile çevresi dışında hikâyesini kimsenin bilmediği aile köklerinin temelini oluşturan kişi, hayat mücadelesi ile roman konusu yapılmıştır. Özellikle aile bireylerinden birini roman konusu yapan yazarlar, bir anlamda kendi tarihlerini anlatmışlar; kendilerinin kişisel tarihlerini yazma

¹⁶⁷ Atillâ Şenkon, **Bütün Düşler Nazlı'dır**, s.8,9'da Nazlı Eray'a olan hayranlığımı ifade etmektedir. Roman boyunca çeşitli vesilelerle bu hayranlık dile getirilmiştir.

¹⁶⁸ Helmut Scheuer, "70'li Yılların Biyografik Romanları Sanat ve Bilim", **Gündoğan Edebiyat**, S.2, Bahar 1992, s.120

çabasına girmişlerdir. Bu durum, özellikle Nermin Bezmen'in iki romanında oldukça belirgindir.

3. Biyografik romanlar, tıpkı biyografilerde olduğu gibi, ölmüş şahıslar üzerine yazılmışlardır. Bu, bir anlamda tanınan, yaşadığı dönemde geniş ya da dar bir çevrede kendine bir yer edinmiş kişinin ölümünden sonra bir yazar tarafından hatırlanması ve geniş kitlelere bir roman aracılığıyla tekrar hatırlatılmasıdır. Henüz hayatta olan bir kişiye biyografi yazmak pek alışılmış bir tavır değildir; ancak Atillâ Şenkon'un **Bütün Düşler Nazlı'dır**'ı, görebildiğim kadarıyla yaşayan bir kişi hakkında yazılmış ilk biyografik roman olma özelliğini taşımaktadır.

4. Biyografik romanların başlangıçta bulunmayan; fakat ilk olarak **Bir Bilim Adamının Romanı**'nda gördüğümüz bir özelliği de, yazılanın belgeselliğini vurgulamak amacıyla, genelde romanın sonuna fotoğraf albümü konulmasıdır. Oğuz Atay'dan sonra kaleme alınan biyografik romanlar içinde sadece **Viran Dağlar**'da ve **Saraydan Sürgüne**'de fotoğrafa yer verilmemiş; diğer biyografik romanlarda bir fotoğraf albümü mutlaka yer almıştır. Hıfzı Topuz'un **Meyyâle**'de verdiği fotoğraf albümü, Meyyâle'nin fotoğrafı bulunmadığı için olacak, Meyyâle haricinde, onunla yakınlığı bulunan kişilerin fotoğraflarından oluşmuştur.

Biyografik romanlarda fotoğraflara yer verilmesi, bir anlamda romanın gerçek hayatlara ve gerçek olaylara dayandığını vurgulama gayretinin bir sonucu olarak değerlendirilebilir. Bu, aynı zamanda geleneksel roman formunun da ihlal edilmesi anlamına gelmektedir. Geleneksel romanda okuyucunun anlatılanların hayatın yansıması olduğuna inanması beklenirken bile, kurgulanan hayatın gerçekle bire bir ilişkisi olmadığı hatırlatılır. Biyografik romana en yakın roman çeşidi olarak nitelendirebileceğimiz tarihî romanlarda gerçekten yaşadığı bilinen figürlerin yanında kurmaca figürler ve kurmaca olaylar da yer alır.

5. Biyografik roman yazarları, bir iki istisna hariç tutulursa, genelde roman formunda yukarıda söylenenin dışında yenilikçi denemeler yapmamışlardır. Biyografik romanların kurgusu, herhangi bir roman kurgusunun ana öğelerini barındırmaktadır. Bununla birlikte biyografik romanlara özgü diyebileceğimiz bazı kurgu özellikleri de gözlenmiştir:

Türk edebiyatında şimdiye kadar verilen biyografik roman örneklerinde esere konu olan kişinin hayat hikâyesine aileden ve doğumdan başlanmadığı görülmektedir. Oysa bilimsel biyografiler, soy ağacının çıkarılması, doğum, ilk tahsil vb. gibi kronolojik sırayı izleyen bir yapı arz ederler. **İslamcı Bir Şairin Romanı**'nda anlatıcı, Mehmet Âkif'in hayatını

doğumdan itibaren anlatmaz. Mehmet Âkif'in Tarım Bakanlığı'nda müsteşar olduğu dönemde genç bir stajyer memurun (bu yazarın kendisidir) gözlemleriyle roman başlar. **Bir Fikir Adamının Romanı**'nda ise Ziya Gökalp, bir roman kahramanı olarak üniversitede öğretim üyesiye okuyucuyla tanışır. **Adı Aylın**'de Aylın Devrimer'in cenaze töreni anlatılarak romana başlanmıştır. **Füreyâ**'da ise roman, Füreyâ Koral'ın ölüm döşeginde kendisiyle konuşmalarını aktararak başlar. **Kurt Seyt ve Shura**'da Kurt Seyt'in Rus ordusunda genç bir askerken yaşadığı bir aşk gecesinin tasviriyle romana başlanmıştır.

Bu tarz bir başlangıç, biyografinin okuyucuyu sıkabileceği kronolojik yapısını kırarak metni bir roman hâline getirme gayretinin bir sonucu olarak değerlendirilebilir. İlk biyografik romandan sonuncusuna kadar aynı çabanın hissedilmesi dikkat çekicidir.

Başlangıçta metnin roman olduğunu hissettirme çabasının dışında, genelde biyografik romanlar, kronolojik karakterli bir olay aktarımına sahiptirler. Romanın başlangıcında kahramanın hayatının ileriki safhalarını dikkatlere sunarak romana başlayan yazarlar, genelde ikinci bölümden itibaren kahramanlarının çocukluk, gençlik ve olgunluk dönemine dair olayları aktararak devam ederler. **Adı Aylın**'de Aylın'ın cenaze törenini anlatan bölümden sonra anlatma zamanı geriye döndürülerek Aylın'ın çocukluğu, aile çevresi okul hayatı vb. kronolojik sıra ile aktarılmış; roman, Aylın'ın ölümüyle sona ermiştir. Aynı şekilde **Kurt Seyt ve Shura** ile **Kurt Seyt ve Murka**'da da olayların aktarılışı kronolojik karakterlidir.

Ele alınan romanlar arasında anlatma zamanı konusunda biçimsel deneme yapılan eser sayısı daha azdır. Bunlardan biri **Bir Bilim Adamının Romanı**'dir. Oğuz Atay, Mustafa İnan'ın hayat hikâyesini bir kronolojik sıra izleyerek aktarmamış; romanda genç bilim heveslisine Mustafa İnan'ı anlatan yaşlı profesörün değişik zaman dilimlerine ait hatırladıkları, birbirinden az çok bağımsız olarak anlatılmıştır. **Bütün Düşler Nazlı'dır**'da ise, anlatıcı roman kahramanı Nazlı Erayla birkaç kez söyleşi yapmış, onun kendi hayatına dair kendisine verdiği video filmleri izlemiştir. Bu söyleşilerde ve izlenen video filmlerde dikkatlere sunulan zaman dilimleri de birbirinden kopuk bir görünüm arz eder. **Füreyâ**'da ise, **Adı Aylın**'e yöneltilen eleştirilerden olsa gerek Ayşe Kulin, roman boyunca birbirine paralel gelişen iki zaman dilimi kurgulamıştır. İlk olarak Füreyâ'nın ölüm döşegindeki iç dünyasına odaklanılır; ardından kahramanın doğumundan başlayarak hayat hikâyesi anlatılır. Romanda dokuz bölümde tekrar Füreyâ'nın ölüm döşeginde yaşadıklarına dönülür.

Bu biçim denemeleri, biyografik romanların belgesel yapısının doğuracağı monotonluğu kırma ve kurmacayı hissettirme çabası olarak yorumlanabilir.

Biyografik romanlarda anlatıcı, genellikle üçüncü kişidir. Görebildiğim kadarıyla sadece **Bütün Düşler Nazlı'dır**'da ve eğer biyografik roman sayarsak **Yüzbaşı Selahattin'in Romanı**'nda ben anlatıcı kullanılmıştır; fakat Atillâ Şenkon'un eserinde anlatıcı, Nazlı Eray değildir. **Füreyâ**'da ise bazı bölümlerde ben anlatıcı kullanılmıştır.

Anlatım tutumu bakımından da biyografik romanlar, ilginç bazı özellikler göstermektedir. Biyografik roman yazma, değer verilen bir şahsın unutulmamasını sağlamak ihtiyacından doğduğu için anlatım tutumu genelde onaylayıcı, benimseyicidir. Bazı romanlarda karşılaştığımız tarafsız anlatım tutumu, biyografik romanların genel geçer özelliği değildir. **İslamcı Bir Şairin Romanı**'nda Mehmet Emin Erişirgil, Âkif'e olan hayranlığını roman boyunca hissettirmektedir. Nermin Bezmen, büyük babası Kurt Seyit'e karşı, onun önemli hatalarını göstermekle birlikte, genelde benimseyici bir anlatım tutumu içindedir. Atillâ Şenkon da, Nazlı Eray'ı anlattığı romanında hayranlık ifade edici, benimseyici bir anlatım tutumu geliştirmiştir. Diğer eserlerde de durum, hemen hemen aynıdır. Bunun en önemli sebebi, kuşkusuz, bir yazarın kendini biyografik roman yazmaya yönlendiren şahsa karşı hayranlık ve yakınlık duymasıdır.

Biyografik romanların kurgu bakımından en önemli sorunları, belgesel olanla kurmacayı bir roman metni içinde kaynaştıramamaktır. Bu romanlarda kurmaca dünyaya ait figürler yoktur. Yazarlar, kimi zaman, romanlarında anlatılanların belgelere dayandığını, gerçek olduğunu, birkaç kişi isminden başka romandaki figürlerin gerçekten yaşamış ve daha da önemlisi romanda anlatılan olayların içinde bulduklarını ileri sürerler. Örneğin Ayşe Kulin, **Adı Aylın**'in önsözünde yukarıda söylenenleri okuyucuya bir uyarı olarak sunmaktadır. Nermin Bezmen ve Mehmet Emin Erişirgil de romanda anlatılanların kahramanlarının gerçek hayatlarıyla ilintisini özellikle vurgularlar. Bununla birlikte kahramanın hayat hikâyesi, bir süje tarafından algılanmış, tasarlanmış ve kurmaca dünyanın bir ürünü haline getirilmiştir. Bu bakımdan biyografik romanlarda ortaya konulan hayat hikâyesinin objektif bir yaklaşımın ürünü olduğu iddia edilemez. Nitekim **Bir Bilim Adamının Romanı**'na yazdığı önsözde Mustafa İnan'ın yakın arkadaşı Cahit Arf, Oğuz Atay'ın başarısını övmekle birlikte söz konusu romanın Mustafa İnan'ı bütün gerçekliğiyle ele alamadığını belirtmekten de geri durmaz. **Adı Aylın**'de birer kahraman olarak anlatılan bazı kişilerin roman yazarına karşı, romanın gerçekleri yansıtmadığı dolayısıyla dava açmış olmaları da biyografik

romanlarda gerçeğin bir bakıma yazarın gerçeğinden ibaret olduğunu ortaya çıkarmaktadır.

Biyografik romanların belgesel ağırlıklı ürünler olması, kimi romanlarda belgenin kurmaca dünyanın içine nasıl yerleştirileceği sorununu doğurmaktadır. Türk edebiyatında karşılaştığımız biyografik romanlarda kolaj, montaj, edebî alıntı gibi modernist romanın tekniklerine fazlaca rağbet edilmemiştir. Roman türünün kendi imkânlarını genişletme esas amaç olmadığı için bu tür romanlarda, bir iki roman hariç çağdaş teknikler denenmemiştir. Zaman zaman roman formunun unutulduğuna, belgelerle konuşan bir tarih metni üslubunun kullanıldığına tanık olunmaktadır. Özellikle **Hıfzı Topuz**'un biyografik roman olarak değerlendirdiğimiz üç romanında okuyucu, kimi yerde roman yerine tarih sohbeti okuduğunu düşünebilir. Belgesel tadının hissedildiği biyografik romanlar, aynı zamanda romandan, yani kurmacadan kopuşu da göstermektedir.

Belgesel ile kurmacanın kaynaştırılamamasının dışında roman kurgusunda geleneksel romanın neden-sonuç bağlantısına bağlı olarak gelişen olay örgüsünün biyografik romanlar için çoğunlukla söz konusu olmadığını belirtmek gerekir. Bu romanlarda, roman dünyasının kendi gerçekliği değil hayatın gerçekliği hareket noktasını oluşturduğundan romanın yapısını çoğunlukla birbiri ardına, roman determinizmiyle bağlı olmayan olay parçacıkları oluşturur. Bir olay motifini bir başkasına bağlayan sebep romanın gerçekliği değil, romanı yazılan şahsın hayatının gerçeğidir.

Biyografisi yazılan şahısla ilgili bilgi ve belgenin fazla olması durumunda romandaki kurmaca özelliklerin azaldığı gözlenmektedir. Özellikle yakın zamanda yaşamış ve hayatı ayrıntılı olarak bilinen şahısları ele alan romanlarda kurmaca öğelere daha az rastlanmaktadır. Buna karşılık, hayatı hakkında belgelere dayanan daha az bilgi bulunan şahısları anlatan biyografik romanlar, roman türünün özelliklerine daha yakın niteliklere sahip görünmektedirler. **Viran Dağlar**'da Zülfikar Beyin hayatı daha çok akraba anılarından, Zülfikar Beyin hikâyesini bilen kişilerden dinlenerek öğrenildiği için Necati Cumalı, roman türüne daha uygun olaylar kurgulayabilmiştir. Aynı şekilde **Kurt Seyt**'in hayatına dair bilgiler, yakın aile bireylerinin anlattıklarından derlendiği için yazarın kahramanın hayatını daha serbestçe kurgulama imkânı doğmuştur. Hıfzı Topuz'un özellikle **Meyyale** ve **Paris'te Son Osmanlılar** adlı romanlarında ise biyografisi yazıldığı düşünülen kişiler hakkında bir romanı dolduracak bilgi bulunmayınca, romanın yönü bireyden topluma, siyasal olaylara çevrilmiştir. Böylece romanlar, birey biyografisiyle birlikte toplum biyografisi haline de gelmişlerdir. Bu, kuşkusuz, roman tekniği bakımından bir hatadır.

6. Scheuer, “Yetmişli yılların biyografik romanları sanat ve bilim” adlı makalesinde çağdaş biyografi yazarlarının artık bireyleri muazzam bir kendini gerçekleştirme içinde gösteren biyografik söylencelerle ilgilenmediklerini söylemektedir¹⁶⁹. Türk edebiyatında şimdiye kadar kaleme alınmış biyografik romanlarda ise biyografisi yazılan kişinin bireyleşmeyi başarışı, ana odağa yerleştirilmiş gibidir. Türk edebiyatında biyografik roman yazarlar, genellikle kahramanlarını kendini gerçekleştirmeye çalışan veya bunu başarmış, birey olmuş insanlar olarak görmek istemişlerdir. **Bir Bilim Adamının Romanı**’nda yazar, Mustafa İnan’ı taşradan gelip üstün zekâsıyla büyük bir bilim adamı ve birey olarak entelektüel gelişimini tamamlamış bir kahraman olarak çizmiştir. Bu, elbette Mustafa İnan’ın hayatının gerçeğidir; ancak alttan alta Oğuz Atay’ın Mustafa İnan’da okura ideal bir bilim adamı ve entelektüel bir insan portresi sunmak istediği de hissedilmektedir. **Viran Dağlar**’da Zülfikar Bey, mitleştirilmiş bir halk kahramanı olarak ele alınmıştır. Miti yaratan, halkın muhayyilesi olduğu kadar bir bakıma Necati Cumalı’nın yaratıcılığıdır da. Aylin Devrimer’in hayatı gerçekten de sıra dışı olabilir; ancak Aylin Devrimer’i kendini gerçekleştiren bir kadın olarak gören yine de Ayşe Kulin’dir.

Biyografik romanların bir kısmında, kendini gerçekleştirmeleri ile topluma örnek olacak bireyler değil, zorluklarla dolu bir hayat yaşamış, hayatlarında trajik bir taraf bulunan kişiler anlatılmıştır. Bu romanlarda sorun, objenin kendi var oluşu değildir; süjenin kendi özel tarihini ortaya çıkarıp geniş okur kitlesine mal etme çabasıdır. **Kurt Seyt ve Shura** ile **Kurt Seyt ve Murka** romanlarında Nermin Bezmen, kendi köklerini araştırmış ve kendini var eden insanların acıklı hayat hikâyesini anlatmıştır. Aynı yaklaşım Hıfzı Topuz’da da görülmektedir; o da **Meyyale**’de büyük annesinin trajik olaylarla dolu tarihini anlatırken kendi var oluşunun kökenlerine de dikkatleri çekmektedir.

Sonuç

Türk edebiyatında, özellikle son on yıl içinde biyografik romanların sayısında artış görülmektedir. Bu artış, aynı zamanda okuyucu ilgisine paralel bir seyir izlemiştir. Zira özellikle Ayşe Kulin, Nermin Bezmen ve Hıfzı Topuz gibi yazarların biyografik roman tarzında kaleme aldıkları eserler, ciddi bir

¹⁶⁹ Age., s.115

satış rakamına ulaşmıştır. Söz konusu eserlerin büyük bir kısmı en az on beş - yirmi baskıya ulaşmış durumdadır¹⁷⁰.

Biyografik romanlarımız, Türk edebiyatında da ilgiyle izlenen postmodern edebiyatın türleri belirsizleştirme anlayışının etkisiyle son on yıl içinde yazarlarımızın ilgisini çekmiş gibi görünmektedir. Bununla birlikte Türk edebiyatında verilen biyografik roman örnekleri, postmodern edebiyatta görüldüğü gibi, roman ile gerçek ilişkisini sorunsallaştırmış sayılmazlar. Edebiyatımızda bu yönde öncü bir biyografik roman henüz kaleme alınmamıştır. Bizdeki eğilimi, daha çok bireyleşme çabalarının bir yansıması olarak düşünmek daha uygun olacaktır.

Biyografik romanlar, yukarıda da işaret edildiği gibi, bazı teknik sorunları barındırmaktadır; ancak en önemli sorun, roman gibi, daima kurmaca bir dünya sunmayı vaat etmiş bir edebî türü, gerçekleri anlatmayı amaçlayan bir türün yerine koymaktan kaynaklanmaktadır. Bu durum, biyografik romanları, çok kez, diğer romanlara göre daha basit, estetik yönü daha zayıf kılmaktadır. Yazara birkaç biçim denemesi dışında kurmacaya dayalı bir dünya yaratma imkânı tanımadığı için biyografik romanlar; yaratıcılık anlamında daha sınırlı metinler olarak gözükmektedirler. Bazı romanlarda hayat hikâyesine dair belgelerin fazlalığı, yazarın da bu belgelere yer vermesine yol açmış; bu da okuyucu açısından roman harici bir metin okuma durumu doğurmuştur. Bir anlamda bu sorunların hemen hepsi, biyografik roman yazarlarının genelde romanı araç olarak algılamalarından kaynaklanmaktadır. Gerçekten yaşamış bir kişinin hayatı, bir edebî metin olmak için ilginç olabilir; ancak yine de roman türünün sınırlarının zorlandığı, yazarın sınırlı bir alanda hareket etmek zorunda olduğu gerçeği açıkça görülmektedir. Bir iki örnek dışında, şimdye kadar kaleme alınan biyografik romanların estetik olgunluk bakımından orta seviyeyi aşmamış olmaları da bu tür eserlerin iki türün, biyografinin ve romanın arasında bir yerde bulunmalarından dolayıdır.

¹⁷⁰ Bu yazı yazıldığı sıralarda Nermin Bezmen'in romanları 27., 17.; Ayşe Kulin'in *Füreyâ*'sı 32.; Hıfzı Topuz'un *Meyyâle*'si 19. baskıya kadar ulaşmıştı.